

LA VOLUNTAT ESPOLIADA

“El demonio la tenía [a mi voluntad] en su poder; y había hecho una cadena que me tenía ligado; porque al desordenarse en la voluntad, uno se alista en la pasión; y no resistiendo a la costumbre, se alista en la necesidad de permanecer en el vicio. Así, esa continuación de corrupción y de desórdenes, como otros tantos anillos enlazados los unos a los otros, forman esa cadena, con la que mi enemigo me tenía cautivo en una cruel servidumbre”.

Sant Agustí

Normalment s’insisteix molt en els estralls físics que ocasiona el tabac, però no es té tan en compte com perjudica la moral i l’amor propi quan hom s’adona que no pot deixar-lo.

A les llibreries s’hi troben prestatgeries senceres atapeïdes de llibres que volen transmetre un mateix missatge: *tu pots*; tu pots vèncer la por, tu ets l’amo dels teus actes, aprèn a dir *no*, l’èxit només és a les teves mans, tu pots aconseguir sense esforç el que desitges, etc.

El més sorprenent és que fins no fa gaire les persones sabien el que podien o no podien fer, sense la necessitat que els llibres els diguéssin que podien deixar de fumar, de beure o de menjar dol-

ços. El dubte ofèn i el sol fet que es posin en qüestió les capacitats pròpies de l'home és ja un signe preocupant de l'estat actual d'una condició humana que es creu impotent a l'hora de fer el que és al seu abast.

La voluntat ha cedit terreny com a fonament de la conducta. Ja no forma part de l'educació dels nens, consentits a casa i sotmesos a una instrucció exclusivament teòrica a l'escola. La fermesa dels educadors i els models a imitar són els que desenvolupen la voluntat, que es conforma entre l'estimació i el xoc, entre l'escalfor i els cops de mall, com es trempa el ferro. Però avui l'autoritat sembla exclusiva de les forces de l'ordre, la disciplina és considerada un càstig i l'esforç físic en el treball cosa de bèsties, ja que les màquines l'han desterrat d'entre la gent benestant, que només s'afanya per competir en el negoci o en el joc.

En el darrer segle l'home ha hagut d'evolucionar per adaptar-se a un entorn cada vegada menys humà. Durant l'anterior mil·lenni, l'home estava sotmès a altres homes, i les dimensions del domini eren també humanes. El poder solia acontentar-se amb un tribut, signes externs d'acatament, alguna reverència i molta obediència. Però tot i així, deixava un espai més o menys ampli segons les èpoques i la posició social en el qual cadascú edificava la pròpia vida.

Tot i que tenien més obligacions que nosaltres, de ben segur que, abans que la indústria forçés el ritme del treball, els homes i les dones tenien la sensació que la major part de la seva existència estava governada per la seva voluntat. Es trobaven integrats en una tradició i feien de bon grat el que sempre s'havia fet. L'home modern, tot i que sembla que visqui en un moment de màxima llibertat, potser perquè té masses opcions, se sent, a la pràctica, forçat a renunciar al que més li plau i actua, més sovint que els seus antecessors, contra la seva voluntat.

Avui dia es valora molt l'espontaneïtat, que si bé originalment volia dir acte voluntari, actualment ha pres el sentit d'acció impulsiva, mentre que la voluntat roman regida per la raó. Així, allò que surt de dins de l'home tal com raja és fresc i s'adorna amb els millors qualificatius, com ara original, positiu, autèntic; mentre que el fet voluntari, racional per naturalesa, s'atribueix a l'interès i s'associa a un esforç estrany a la societat de la comoditat; l'acte premeditat és contemplat amb recel, sinònim de fred i calculat, una mena de joc brut que vol treure profit de qui es deixa dur per la improvisació.

Ara bé, aquest concepte frívol i pejoratiu de voluntat va en contra de la condició humana. Què serien les persones sense voluntat? Personalitats esmicolades que es mourien com criatures, de caprici en caprici, de desig en desig, sempre darrere de coses de satisfacció immediata; és a dir, just a l'altre extrem de qui actua a partir de la reflexió que dóna sentit a una vida.

La voluntat és el que dóna cohesió a la persona, és el que permet unificar i jerarquitzar tots els desigs, el que defineix la manera d'estar en el món.

Ciceró ho explicava així: “La voluntat és el desig conforme a la raó, en tant que el desig que s'oposa a la raó és la *libidine* o cobdícia desenfrenada que es troba en tots els necis”. I un proverbi xinès ho resumeix d'aquesta manera: “Els grans esperits tenen voluntat, els dèbils només desig”.

En un curiós joc de paraules la parla moderna està substituint el mot voluntat per un altre: motivació. El canvi és significatiu, ja que motivació no és el mateix que voluntat; la voluntat es genera en l'home, mentre que la motivació és el resultat d'analitzar la conducta humana i descriure-la en termes dels mecanismes que la impulsen, de la mateixa manera com passa amb els animals en experimentació: un cert estímul provoca una reacció determinada. És a dir, es tracta de generalitzacions estadístiques avalades per la ciència que esborren els signes d'identitat, com si la persona fos buida i totes fossin iguals -que ve a ser el mateix- i que s'aconsegueixen mitjançant un estudi molt acurat de la marioneta humana des del punt de vista del manipulador. La part de la conducta que no està predeterminada pels gens es considera condicionada per les circumstàncies i reduïda a moure's, en els més expansius envers el premi i en els més apocats evitant el càstig, com els ratolins de laboratori. I entre els cromosomes i les pressions externes no queda espai pel propi govern.

Però precisament la voluntat és el que distingeix els humans, la que imprimeix en els diferents temperaments un caràcter singular que permet un marge d'imprevisió. Aquesta voluntat, avui tan menystinguda, és la pedra filosofal que pot transmutar en esperit els materials humans, l'única força capaç de temperar i refinar el nostre caràcter, el poder dels homes, la força de la seva personalitat, l'eina de la qual disposa per construir la seva existència.

“Si hay algo en nosotros verdaderamente divino es la voluntad. Por ella afirmamos la personalidad, templamos el carácter, desafiamos la adversidad, corregimos el cerebro y nos superamos diariamente”.

Santiago Ramón y Cajal.

Alhora, aquesta depreciació de la voluntat ha coincidit amb la sobrevaloració de la llibertat, dos conceptes agermanats que han esdevingut antagònics, ja que la llibertat per la que es lluitava, de vegades fins a la mort, consistia en apartar impediments per exercir la pròpia voluntat.

Ara llibertat sembla haver-se convertit en allò oposat a la voluntat: per llibertat se sol entendre la possibilitat de poder fer qualsevol cosa en qualsevol moment, sense pensar. És l'alliberament de l'espontaneïtat, que vol obtenir una gratificació immediata, però no té res a veure amb aquella voluntat d'esforç que formava les persones. Avui dia fins i tot l'amor i l'amistat es fan sense voluntat, són pur desig, coincidència o conveniència, gairebé sense compromís; una il·lusió. És com pretendre que la llar de foc romangui sempre encesa sense fer l'esforç d'anar a cercar llenya i bufar de tant en tant.

L'única voluntat que resta, roman fixada en un objectiu material, en el progrés econòmic o el poder social, en la prossecució dels quals tot s'hi val. La voluntat arrossega així en la seva decadència els que havien estat els valors tradicionals que donaven cohesió a un teixit social fet a mesura humana.

En conseqüència, aquesta conducta alliberada de reflexió i aparentment adreçada a sadollar els desigs espontanis està accionada des de fora, i es deixa endur pel corrent dominant. La voluntat és força i l'enteniment el timó que l'orienta; però quan falten les referències -els valors que sempre havien guiat el comportament-, quan l'home ha perdut el nord, tan se val deixar-se portar lliurement pels esdeveniments.

Fins no fa gaire els humans no havien de cercar en els llibres què podien i què no podien fer. És clar que l'home estava obligat per necessitats peremptòries, però tenia més domini sobre les que queien en l'òrbita del seu poder.

Mai l'home no havia estat tan potent; a cavall d'un tractor un pagès pot fer cent jornals en un sol dia, i el més aturat pot plantar-se en una jornada a qualsevol lloc del món.

La tecnologia ha alliberat bona part de la societat de les feines més feixugues, el que hauria de fer possible que l'home disposés d'un temps i uns mitjans per gaudir com mai de l'existència. Però aquesta potència s'imposa de tal manera que dóna la sensació que l'home no pot fer res per ell mateix: la força de la màquina sembla anar en detriment de la força humana.

Alhora que l'home està convençut que no pot fer un munt de coses que estan al seu abast, se sent obligat a fer-ne d'altres que són perfectament prescindibles. Mai no s'havia tingut tant i mai no s'havia estat tan necessitat. Aquesta és la paradoxa: quan l'home tenia just per viure, es trobava menys necessitat que ara, que té de tot, però que se sent mutilat si se li espatlla el cotxe o la màquina de rentar, si se li penja l'ordinador, se li fon la làmpada del televisor i tantes altres nimietats. No es poden passar les febrades sense fàrmacs, els decaïments sense estimulants, les tristeses sense antidepressius, el dolor sense calmants, ni tan sols dormir sense pastilles. I és que l'home modern es fa addicte a tot: al cafè, al pa, a la xocolata, als laxants, al telèfon, al comandament a distància, etc. Però quan es troba un ionqui tirat en un portal no pensa en que aquella degradació no és més que l'extrem més llastimós d'una gran addicció social.

“Si quieres lo que no has de menester, eres necio;

Si lo que los otros tienen, eres malo;

Si lo imposible, estás loco”.

Francisco de Quevedo

Tot fumant hem anat creant una societat addicta, i aquestes addiccions químiques i sobretot emocionals de les quals és tan difícil sostreure's, allunyen l'ésser humà del flux de la vida i l'omplen d'insatisfacció.

L'addicció acara la llibertat amb la voluntat, enemista dues germanes: fa creure que l'home no és lliure si segueix els dictats del seu enteniment, i dóna a entendre a la voluntat que no pot ni s'ha d'oposar al desig.

En la seva pretensió de ser superior a la voluntat humana, el tabac s'ha convertit en l'addicció per excel·lència, és l'addicció a l'addicció, l'addicció al fum, al no-res.